

Kurt Lüscher, Andreas Hoff, Gil Viry & Eric Widmer, Mariano Sánchez,
Giovanni Lamura & Marta Renzi, Andrzej Klimczuk, Paulo de Salles Oliveira,
Ágnes Neményi, Enikő Veress, Cecilia Bjursell & Ann-Kristin Boström,
Gražina Rapolienė & Sarmitė Mikulionienė, Sema Oğlak & Ayşe Canatan, Ana Vujović & Ajda Svetelšek
Nedim Gavranović, Olga Ivashchenko, Valentina Shipovskaya, Qing Lin & Xiyang Wang

Generationen, Generationenbeziehungen, Generationenpolitik
Generations, intergenerational relationships, generational policy
Génération, relations intergénérationnelles, politiques de générations
Generaciones, relaciones intergeneracionales, política generacional
Generazioni, relazioni intergenerazionali, politica generazionale
Pokolenia, relacje międzypokoleniowe, polityka relacji międzypokoleniowych
Gerações, relações intergeracionais, política geracional
Nemzedékek, nemzedékek közötti kapcsolatok, nemzedéki politika
Generații, Politici generaționale și relații intergeneraționale
Generationer, relationer mellan generationer, generationspolicy
11. Kartos, kartų santykiai, kartų politika
Kuşaklar, kuşaklararası ilişkiler, kuşak politikası
Generacije, medgeneracijski odnosi, medgeneracijska politika
Generacije, međugeneracijski odnosi, generacijska politika
Покоління (генерації), міжгенераційні відносини, політика
міжгенераційних відносин
Поколения, межпоколенческие отношения, межпоколенческая политика
代, 代际关系, 代际政策

Ein mehrsprachiges Kompendium
A multilingual compendium
Un abrégé multilingue
Un compendio multilingue
Un compendio multilingue
Wielojęzyczne kompendium
Um compêndio multilíngue
Többsnyelvű kompendium
Un compendiu multilingvistic
Ett mångspråkigt kompendium
Daugiakalbis kompendiumas
Çok dilli bir Rehber
Kompendij v več jezikih
Višejezični kompendium
Багатомовний компендіум
Многоязыковой компендиум
多语言版本

GENERATIONES

„Generaciones“ yra nepriklausomas tinklas mokslininkų iš skirtingų šalių ir disciplinų, plėtojančių kartų analizę teoriniu ir metodologiniu lygmeniu moksliniuose tyrimuose ir politikoje. Tinklą finansiškai remia Konstancos universiteto ekselencijos centras „Kultūriniai integracijos pagrindai“.

„Generaciones“ ist ein freies Netzwerk von Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftlern, in unterschiedlichen Ländern und Disziplinen, die sich mit aktuellen Fragen der Generationenanalyse in Theorie, Methodologie, Empirie und Politik beschäftigen. Es wird vom Exzellenzcluster „Kulturelle Grundlagen von Integration“ der Universität Konstanz gefördert.

„Generaciones“ is a free network of scholars from different countries and disciplines concerned with the analysis of intergenerational issues in theory, methodology, research and policy. It is financially supported by the Center of Excellence „Cultural Foundations of Social Integration“, University of Konstanz.

Edition '17

© Universität Konstanz 2017

This book is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits use, duplication, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons license and indicate if changes were made.

ISBN 978-3-89318-076-9

Downloads:

www.generationen-compendium.de

Unterstützt von:

Išvadas

Kaip minėta pratarinėje, šiame projekte mes pasirenkame vieną iš kelių galimų kartų analizės perspektyvų. Pradžioje palanku pažymėti: kai žmonės suvokia save — ar kai kiti juos suvokia — kartos nariais, jie pripažįsta, kad priklausymas kartai yra svarbus jų socialiniam tapatumui ir tuo pačiu jų veiksmams. Kokiu mastu tai vyksta, priklausys nuo konkrečios situacijos, užduočių ir socialinės aplinkos. Šis požiūris gali būti ypač naudingas žvelgiant į gyvenimą “pomoderniose” visuomenėse, kur klausimas, kaip žmonės kuria savo asmeninį ir socialinį tapatumą, yra itin svarbus.

Šis išeities taškas sudaro konceptualų pagrindą kartų analizei. Jis siejasi su gerai žinomu Karl Mannheim (Karlo Manheimo) euristiniu įrankiu “Kartos statusas – kartų tarpusavio priklausomybė – kartų vienovė”, kur galiausiai pažymima sąmonės ir tapatumo svarba, nors ir remiantis skirtingomis prielaidomis.

Šiai perspektyvai būdinga pirmiausia atkreipti dėmesį į skirtingų kartų atstovų santykius ir jų dinamiką. Tai reikalauja ypatingo dėmesio socializacijai ir generatyvumui (suaugusiųjų rūpesčiui ir atsidavimui ateinančiai kartai – vert.past.). Šiam tikslui siūlome ypatingą terminiją. Žmogiškojo laikinumo patyrimas, generatyvumo supratimas ir galiausiai prasmės paieškos visuomet yra svarbios. Šios temos yra tiek istorinės, tiek dabartinės. Prieštaringa dabarties dinamika ir ateities neapibrėžtumas didina susidomėjimą dabartinėmis “kartų problemomis” (taip nurodant Karl Mannheim (Karlą Manheimą), kartų teorijos sukūrėją).

Ši perspektyva skiriasi nuo tos, kuri kartas suvokia kaip socialines kategorijas ar “grupes”, palyginamas su socialinėmis klasėmis (istorinis kartų apibrėžimas). Tačiau klausimas, į kurį reikėtų atsižvelgti, yra: ar tokios “bendros patirties bendruomenės” iš viso gali būti stebimos. Kita perspektyva dėmesį sutelkia į kartas šeimoje (genealoginis kartų apibrėžimas).

Mūsų perspektyva leidžia išstudijuoti šių dviejų požiūrių bendrumus. Kadangi kartų santykiai turi būti organizuoti, taip pat būtina atsižvelgti į jų struktūrines ir socialines-demografines sąlygas. Tokiu būdu atsiskleidžia politinė dimensija, išryškindama naują kartų politikos koncepciją. Tai suteikia galimybę toliau plėtoti ir “kartų teisingumo” sąvoką.

Kai pabrėžiame, kad pristatome vieną iš galimų perspektyvų, tai reiškia, kad horizonto praplėtimai yra galimi ir tyrinėtini. Ateityje ketiname atidžiau pažvelgti į socialinius-kultūrinius aspektus bei gyvenimo raidos perspektyvą. Komentarai būtų ypatingai laukiami.

Kodėl kompendiumas daugiakalbis? Kaip žinia, globalizacija apima ir mokslą, ir tai galime pastebėti kiekviename bakalauro darbe. Anglų kalbos pirmumas yra akivaizdus. Tačiau iš to išplaukiantis vienodumas dažnai yra klaidinantis, nes jis paslepia subtilius skirtingų kultūrų ir kalbų niuansus. Be to, didėjantis institucinio ir teisinio reglamentavimo supanašėjimas Europos lygmenyje ar panašėjančios socialinės tendencijos įvairiose Europos šalyse nukreipia žvilgsnį nuo tokių kultūrinių skirtumų, kurie reiškiasi skirtingu supratimu (tariamai) tų pačių kartų sąvokų arba net skirtingų terminų naudojimu.

Mūsų nuomone, daugiakalbystė padeda geriau suprasti reiškinius ir jų teorinį studijavimą kartų tyrimų srityje. Subtilūs skirtumai skatina tolesnį svarstymą. Ypatingus iššūkius kelia terminai, kurių nepavyksta išversti vienu žodžiu. Tokius atvejus trumpai nurodysime papildomoje kiekvieno vertimo įžangoje.

Pastabos lietuviškai versijai

Kompendiumas – kas tai? Glaustas pagrindinių kurio nors mokslo ar tyrimo teiginių išdėstymas, santrauka (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

Lietuvos skaitytojams pateikiame originalų kompleksinį kartų tyrimų įžvalgų apibendrinimą, pristatantį filosofines skirtingų teorinių perspektyvų ištakas ir jų poveikį atskiroms socialinio gyvenimo sritims. Dalis čia pateiktos medžiagos tyrėjams bus žinoma, tačiau esama ir tokios, kuri, panašu, dar bus inovatyvi mūsų viešajame diskurse.

Šio daugiakalbio kompendiumo unikalumas tas, kad skaitytojui suteikiama galimybė lyginti tą patį tekstą keliomis jo vartojamomis kalbomis, taip pagilinant teksto supratimą ir palengvinant jo turinio pritaikymą kiekvienai kalbinei kultūrinei aplinkai. Tuo jis prisideda tiek prie mokslo tarptautiškumo skatinimo, tiek prie nacionalinės terminijos kūrimo ir įtvirtinimo, reflektuojant kalbinius kultūrinius skirtumus.

Kaip žinia, vertimas yra interpretavimas. Nors į lietuvių kalbą vertėme anglišką šio kompendiumo versiją, susidūrusios su sunkumais, ieškodamos lietuviškų atitikmenų, vis dažniau ją lyginome su vokišku originalu. Pastebėjome, kad vertimas į anglų kalbą gana laisvas, todėl savo versijoje pirmiausia stengėmės kuo tiksliau perteikti originalią mintį. Siekėme ir to, kad išverstas tekstas gerai skambėtų lietuviškai bei turėtų aiškiai suprantamą prasmę, tad pradinė mintis gali būti perimta tiek iš vokiško originalo, tiek iš jo angliško vertimo.

Norime pažymėti, kad tekste pasitaikė sunkiai išverčiamų terminų – šalia jų skliausteliuose pateikėme angliškus, kurie mokslininkams, tyrėjams yra gerai žinomi. Bene daugiausia problemų vertėjams keliantis yra „agency” terminas, kuriam šiuo atveju (diagramoje) parinkome „socialinio veiksmo” atitikmenį; „gendering” ten pat siūlome versti kaip „lyčių išryškinimą”. „Generation specific policy” neturi nusistovėjusio atitikmens lietuvių kalboje, tad šiuo atveju kiek supaprastindamos vertėme kaip „kartų politiką”, o terminą „caring” vertėme kaip „rūpinimasis”, nors lietuvių kalboje „care” verčiamas mažiausiai trimis skirtingas prasmes turinčiais terminais: „prižiūra”, „globa”, „slauga”.

Leidiny s skiriamas sociologams ir kitiems socialinių mokslų atstovams, studentams ir tiems, kurie domisi kartų santykiais. Tikimės, kad kompendiumas taps parankine knyga ne tik pradedantiems ar patyrusiems kartų santykių tyrinėtojams, bet ir platesnei smalsiai auditorijai Lietuvoje.

Gražina Rapolienė ir Sarmitė Mikulionienė

Nagrinėjant kartas

Kartų klausimo aktualumas

11.01 Tokie posakiai, kaip “kartų konfliktas”, “kartų dialogas” ir “kartų solidarumas” arba “amžiaus našta” rodo, kaip smarkiai plačioji visuomenė šiandien yra įsitraukusi į kartų diskursą. Tai yra *kartų retorikos išraiškos, atspindinčios viešą diskursą apie tai, kaip turėtų būti patiriami, vertinami ar kuriami kartų santykiai*. Kartų retorikos būdinga savybė yra jos antagonistinė struktūra tarp idealizavimo (solidarumo) ir grėsmės (konflikto), kur kartų skirtingumai dažnai sudramatinami. Metaforos yra svarbūs šios kartų retorikos elementai. Taigi gali būti išskirtos šios metaforos (pagal J. Bilstein “Metaphoric of the Term of Generation”. In Liebau/Wulf: Generation. Weinheim 1996) – žr. 1. lentelę:

<i>Kartų metaforų variantai</i>	<i>Pavyzdžiai</i>
Raida	“Naujo žmogaus” sukūrimas
Cikliškumas ir procesas	Kartų seka, gyvenimo laikotarpiai
Teisė	Kartų sutartis
Melioracija	Mokytojas kaip sodininkas, jaunimas kaip mūsų ateitis
Svetimumas ir atsiskyrimas	Kartų karas

11.02 Pagal L.L. Nash (L.L. Naš) (1978. Concepts of existence. In: Daedalus 107, 1), graikų kalbos žodis “genos” remiasi veiksmažodžiu “genesthai”, kuris reiškia “imti egzistuoti” (“to come into existence”) ir apibūdina nuolat besikeičiančio slenksčio į gyvenimą peržengimą. Vaikų gimimo dėka kuriama nauja karta, skirtinga nuo jų tėvų. Tai kartojasi vis iš naujo, bet pats faktas lieka tas pats. Senovės Romoje iš graikų kalbos išversta sąvoka “generatio” reiškia atsiradimą, sukūrimą, gimdymą. Taigi kūrėja(-s) sukuria kažką, kas savo forma yra panašus į ją/jį, nors žmonių atveju kūrinys yra skirtingas nuo kūrėjo individualiai, o ne kaip rūšies. Be to, J. Bilstein (J. Bilštains) pažymi, kad šis terminas yra pagrįstas dviem esminėmis idėjom – kilmės ir kūrybos bei tęstinumo ir cikliškumo, kitaip tariant, kūryba ir narystė – kurios atsispindi jų metaforiniame naudojime. Šios esminės įtampos nurodo į dvilypumo potencialą ir jo patyrimą kartų santykiuose, kurie pasireiškia kartų retorikos poliarizacijoje. – S. Weigel (S. Vaigel) (2006. Genea-Logik) kartą mato kaip esminę įvairių akademinių disciplinų sąvoką evoliucijos ir tradicijos sankirtoje, taip pat gamtos ir humanitarinių mokslų atskyrimo prasme. Tai atspindima ir šiuolaikiniuose tyrimo methoduose, kur kartos yra “skaičiuojamos” ir “pasakojamos”.

11.03 Kad priartėtume prie “kartos” koncepcijos reikšmės, patartina trumpai apžvelgti sąvokos istoriją ir dabartinę jos naudojimo įvairovę. Žodis “karta” kyla iš suvokimo, kad kažkas “naujas” atsiranda iš esamo. Esmė ta, kad šis naujas skiriasi nuo ligšiolinio ir tuo pačiu metu turi su juo bendrų savybių. Sąvokos istoriją – supaprastinant – galima suskirstyti į kelis tarpsnius. Reikšmingos yra jos sąsajos su antropologija, biologija, istorija ir sociologija.

11.04 Trys sąvokos istorijos tarpsniai

1. Pirmasis tarpsnis apima senovę ir viduramžius ir apibūdinamas pastangomis suprasti dabartį, remiantis praeitimi ir tradicija. Tariaama, kad esama analogijų tarp individo gyvenimo eigos ir visuomenės raidos laiko struktūrų, kurias perteikia šeima ir giminystė. Šis ankstyvas tarpsnis jau pripažįsta žinojimo perdavimą iš kartos į kartą, kartu paklojant pagrindą pedagoginiam kartų santykių supratimui.

2. Antrasis tarpsnis prasideda su moderniaisiais laikais. Jis charakterizuojamas tuo, kad kartos sąvoka dažniausiai vartojama, siekiant pažymėti judėjimą į naują ir atvirą ateitį. Į kartas žiūrima kaip į pažangos skatintojas. Dėmesys sutelkiamas į menus ir mokslus. Kartos sąvoka siejama su tokiais kartų santykiais, kurių dėmesio centre yra visų rūšių žinių perdavimo modelis, grindžiamas mokytojo-mokinio santykiu. Kartų seka šeimoje, priešingai, nesulaukia daug dėmesio, traktuojama tarsi savaime suprantama ir plėtojama remiantis buržuazinės šeimos idealu. Panašiai kaip pirmajame tarpsnyje, dauguma pavyzdžių mini tik vyrus.

3. Trečiasis kartų supratimo tarpsnis prasideda artimesne praeitimi, kuomet kartų sąvoka yra naudojama kaip diagnostinis įrankis laikotarpio apibūdinimui. Tai išreiškia pakitusį požiūrį į praeities, dabarties ir ateities santykį. Ateitis matoma kaip neaiški, nepaisant to, kad orientacija kyla iš praeities ir atitinkamai tradicijos, ir netgi tada, kai jos vis dar veiksmingos. Šis vidinis prieštaravimas išryškėja ir šiuolaikinių visuomenių pomodernumo analizėje. Tačiau tikrumo praradimas taip pat prisidėjo prie horizonto išplėtimo suprantant kartas: kartų seka šeimoje ir visuomenėje imtos suvokti tarpusavio santykių. Tai akivaizdžiausia socialinės politikos srityje, kai svarstomi persikirstymo teisingumo tarp kartų klausimai gerovės valstybės (ir jos reformos) sąlygomis.

11.05 Ypatingas dėmesys pomodernybėje skiriamas lyčių skirtumų konstravimui, dėl to kyla svarbios paskatos visuomeninei politinei analizei. Pripažįstamas moterų vaidmuo ir diskutuojamas lyčių santykis. Šie diskursai yra reikšmingai veikiami visur prasiskverbiančių masinių medių ir kaip mes su jomis elgiamės. Tai vėlgi turi reikšmės artimai kartų ir lyčių tarpusavio priklausomybei, kaip rodo "priežiūros" užduočių pavyzdys.

Supažindinimas su dabartine koncepcijų įvairove

11.06 Dabartinis susidomėjimas kartų klausimais atsispindi įvairovėje publikacijų, kurios – iš dalies su naujomis etiketėmis – varžosi dėl dėmesio. Toliau mes bandome jas sisteminti, atsižvelgdami į koncepcijos istoriją, naudodami naujausių publikacijų pavadinimus. (Kadangi angliškiosios publikacijos yra gerai žinomos, išsamius jų bibliografinius aprašus galima rasti internete.)

Trumpai tariant, mes identifikuojame bent šias kartų temų ir diskursų kategorijas.

1. *Genealoginės kartos yra susijusios su giminyste, protėviais ir šeimos vaidmenimis.*

Literatūros pavyzdžiai:

Bengtson and Robertson (1985). Grandparenthood.

Cherlin and Furstenberg Jr. (1986). The New American Grandparent.

Rossi and Rossi (1990). Of Human Bonding: Parent-Child Relationships across the Life Course.

Szinovacz (1998). Handbook on Grandparenthood.

Kraniauskienė, Sigita; Gedvilaitė-Kordušienė, Margarita (2012). Kartų solidarumas Lietuvoje: anūkų priežiūros įtaka senelių gerovei. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2 (31): 239–264.

Mikulionienė, Sarmitė (2014). Šeiminių santykių praktikos atotolio šeimose: tarpgeneracinis aspektas. Česnuitytė, Vida; Kanopienė, Vida; Mikulionienė, Sarmitė. Lietuvos šeima: socialinių sątyų perspektyva: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 110–136.

2. *Pedagoginės kartos yra susijusios su auklėjimo santykiais ir vaidmenimis.*

Literatūros pavyzdžiai:

Ecarius (1998). Was will die jüngere mit der älteren Generation? Generationenbeziehungen in der Erziehungswissenschaft. [Ko nori jaunesnioji su vyresniąja karta? Kartų santykiai pedagogikoje]

Liebau (1997). Generation. Versuch über eine pädagogisch-anthropologische Grundbedingung. [Karta. Esė apie pedagoginius antropologinius pagrindus]

Mead (1972). Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap.

Schelsky (1957). Die skeptische Generation. Eine Soziologie der deutschen Jugend. [Skeptiška karta. Vokiečių jaunimo sociologija.]

Targamadzė, Vilija; Girdzijauskienė, Sigita; Šimelionienė, Aida; Pečiuliauskienė, Palmira; Nauckūnaitė, Zita (2015). Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji? Naujosios (Z) kartos vaiko mokymosi procesų esminių aspektų identifikavimas. Mokslo studija. Vilnius, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

3. *Socialinės, kultūrinės ir istorinės kartos yra susijusios su ...*

a) *tokiais karais, ekonominiais ir politiniais neramumais bei iš jų kylančiais kolektyviniais tapatumais.*

Literatūros pavyzdžiai:

Eisenberg (1982). The lost generation: Children in the holocaust.

Elder Jr. (1974). Children of the Great Depression.

Easterlin et al. (1990). Retirement prospects of the baby-boom generation.

Kibelka, R. (2000). Vilko vaikai. Baltos lankos.

Gailienė, D. (2008). Ką jie mums padarė: Lietuvos gyvenimas traumų psichologijos žvilgsniu. Vilnius: Tyto alba.

Gailienė D. (2013) Represuotųjų vaikai: tarpgeneracinio traumų poveikio tyrimai Lietuvoje. LKMA metraštis. Vilnius, t. XXXVII, 351–366.

b) *tendencijas nustatančiais kultūriniais judėjimais, stiliais ir veikalais.*

Literatūros pavyzdžiai:

Campbell (1999). This is the beat generation.

Coupland (1991). *Generation X: Tales for an accelerated culture*.
Jones (1986). *Great expectations: America and the baby boom generation*.
Coupland, D. (2005) *X karta: pasakojimai akceleracijos visuomenei*, Tyto alba.

c) *gerovės valstybės socialinio saugumo reglamentu*.

Literatūros pavyzdžiai:

Arber and Attias-Donfut (2000). *The myth of generational conflict: The family and state in ageing societies*.

Daatland and Lowenstein (2005). *Intergenerational solidarity and the family welfare state balance*.

Kohli (1999). *Private and public transfers between generations: Linking the family and the state*.

Thomson (1996). *Selfish generations? How welfare grows old*.

Willettts (2010). *The Pinch. How the baby boomers took their children's future- and why they should give it back*.

Bieliauskaitė, Jolanta (2009). *Solidarumo vaidmuo socialinėje teisinėje valstybėje*. Socialinių mokslų studijos, *Social Sciences Studies*, 1(1): 79–94.

Guogis, Arvydas (2006). *Kai kurie socialinio solidarumo praradimo aspektai Vakaruose ir Lietuvoje*. *Socialinis darbas*, 5(1): 9–13.

Ruzgienė, Ligitā (2009). *Valstybės skolos lygio priimtinojumo įvertinimas*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas, Ekonomikos katedra. Kaunas, [rankraštis]. [Nagrinėjamas tarpgeneracinis skolos moralumo indeksas]

4. *Laikotarpį diagnozuojančios kartos apima teiginius apie dabartinę konkrečių gyventojų grupių būseną, pabrėžiant idealias tipines paauglių kartas*.

Literatūros pavyzdžiai:

Böpple and Knüfer (1998). *Generation XTC: Techno und Ekstase*. [Karta XTC: Techno ir Ekstazė]

Epstein (1998). *Youth culture: Identity in a postmodern world*.

Illies (2000). *Generation Golf*.

Tapscott (2009). *Grown up digital—How the next generation is changing your world*.

Targamadzė, Vilija; Girdzijauskienė, Sigita; Šimelionienė, Aida; Pečiuliauskienė, Palmira;

Nauckūnaitė, Zita (2015). *Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji? Naujosios (Z) kartos vaiko mokymosi procesų esminių aspektų identifikavimas*. Mokslo studija. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

Kituose posakiuose ši sąvoka vartojama perkeltine prasme, pavyzdžiui, kaip medikamentų, prietaisų (automobilių, kompiuterių) ir metodų (*techniques*) kartos.

Konceptualūs pagrindai

Išeities taškas

11.07 Sąvoka “karta” dažnai naudojama kaip interpretacinis karkasas, todėl manoma, kad jo reikšmė žinoma arba ją galima suprasti iš konteksto. Tačiau jei sąvoką ketinama naudoti tyrimams, būtina aprašyti, ką ji reiškia, ir įtvirtinti teoriškai. Bandydami susisteminti konceptualinę įvairovę glaustų apibrėžimų pagalba, prieš akis turime modifikuotą vadinamojo “semiotinio trikampio” versiją. Pagal ją, sąvokos “reikšmė” yra rezultatas to, kad konkretus terminas susiejamas su įrodymais, pasitelkiant interpretaciją (kuri grindžiama teorinėmis prielaidomis ir praktiniais tikslais). Šiuo požiūriu, apibrėžimai gali būti interpretuojami kaip euristinės hipotezės. Sąvokos apima teoriškai pagrįstas prielaidas, kad kažkas gali įvykti. Jeigu empirika patvirtina teoriją, sąvoka gali būti naudojama. Tačiau sąvoką gali tekti pakeisti, patobulinti arba papildyti.

11.08 Mūsų požiūrio pagrindas yra *santykis tarp priklausymo kartai ir tapatumo priskyrimo*, kuris išvedamas iš etimologijos ir sąvokos istorijos, kaip nurodėme įvade. Tai atkreipia dėmesį į socialinius santykius tarp individų ir grupių, kadangi per juos – žvelgiant iš sociologinės perspektyvos – kuriami tapatumai. Tai gali reikšti privataus ir viešo gyvenimo srityse, individualaus ir kolektyvinio gyvenimo stiliuose. Kartų santykių forma tradicijose ir papročiuose, taip pat jų teisinis reguliavimas nurodo būtinybę nuolat naujai kurti kartų tvarką, taigi politinius kartų matmenis. Vidinis ryšys tarp šių elementarių faktų skatina žvelgti į tai, kaip į konceptualų modelį. Todėl mes siūlome tris pagrindinius apibrėžimus: kartų ir kartų tapatumo, kartų santykių bei kartų tvarkos ir politikos. Tuomet jie galėtų tapti atskaitos taškais, laipsniškai apibrėžiant kitus faktus.

Kartos ir kartų tapatumas

Pagrindinis apibrėžimas

11.09 *Kartos sąvoka naudinga analizuojant veiksmų ir socialinių santykių sąveiką, susijusią su identitetu, su priklausymu konkrečioms demografinėms kohortoms, giminystės ryšiams, narystei organizacijoje ar istorinių įvykių patirtimi. Pagrindinis dėmesys skiriamas mąstymui, jautimui, norėjimui ir veikimui, tiek individualių, tiek kolektyvinių veikėjų gyvenimo formoms ir gyvenimo raidai.*

11.10 Siekdami išvengti esencialistinio apibrėžimo spąstų ir sutelkti dėmesį į veiksmus, kurie gali būti empiriškai stebimi, apie priklausymą kartai kalbame kaip apie priskirtą socialinį tapatumą. Laikas nuo laiko tai atsitinka perkeltine prasme, kai kalbama apie kolektyvinių subjektų veiksmus, t.y., apie socialines grupes arba “bendruomenes, turinčias bendrą patirtį” (išsisas kartas). Tapatumo idėjos yra svarbios ir šiuo atžvilgiu.

11.11 Savirefleksyvaus kartų tapatumo prisiskyrimo prasme, perfrazuojant Johann Wolfgang Goethe (Johano Volfango Gėtės) autobiografiją “Poezija ir tiesa¹”, galima teigti – kiekvienas, gimęs vos dešimt metų anksčiau ar vėliau, būtų galėjęs tapti visiškai kitokiu asmeniu, atsižvel-

¹ Lietuviškai išleista Goethe, Johann Wolfgang „Iš mano gyvenimo. Poezija ir tiesa“, Baltos lankos, 2014, – vert. past.

giant į jo/jos išsilavinimą ir poveikį išoriniam pasauliui. Gimimo kohorta, amžius, narystės trukmė ir istoriniai įvykiai apima sociologinius laiko apibūdinimus.

Kartų skirtumai

11.12 Mintis apie tai, kad kartos yra atpažįstamos, nebūtinai reiškia tai, kad jos yra skirtingos. Tokiu būdu kartų skirtumai gali būti apibūdinti formuojančių patirčių, gyvenimo ir visuomenės istorinių pokyčių sąvokomis, o taip pat jausmų, mąstymo, žinių ir veiksmų sąvokomis. Pagrindą visuomeniniams kartų skirtumams sukuria svarbiausias priklausymo vienai visuomenei ir jos istorijai bendrumas. Kartų skirtumai gali būti nustatyti tiek tarp individų, tiek tarp kartų kaip “bendruomenių, turinčių bendrą patirtį”.

Priklausymas daugiau nei vienai kartai: multigeneraciškumas (multigenerationality)

11.13 Iš esmės kiekvienas individas gali priklausyti keletui kartų tuo pat metu. Tai gali tiek suteikti galimybes, tiek apsunkinti socialinius santykius. Pavyzdžiui, vyresnio amžiaus broliai ir seserys gali priimti tėvų užduotis (priežiūros, auklėjimo) jaunesniųjų brolių ir seserų atžvilgiu. Genealogiškai jaunesnė karta, atsižvelgdama į savo didesnę kompetenciją naudojant komunikacines technologijas, kartais gali imtis mokytojo vaidmens vidurinėsios ir vyresnės kartos atžvilgiu, nors tuo pat metu ji išlieka priklausoma nuo vyresniosios kartos, turint omenyje jos pragyvenimo šaltinius arba vietą įmonės hierarchijoje. Tėvai, studijuojantys aukštojoje mokykloje, vienu metu gali priimti mokinio vaidmenį, kitu – tėvų vaidmenį savo vaikams.

11.14 Apskritai “multigeneraciškumas” yra būdingas kiekvienam individui. Tuo būdu genealogijos, socialiniai ir kultūriniai veiksniai persipina. Tai gali sukelti vaidmenų konfliktus ir dvilypumo potyrius.

Socializacija sąveikaujant kartoms: generatyvinė socializacija

11.15 Kokia yra individualių ir kolektyvinių kartų santykių *specifika*? Vienas galimų atsakymų: jie paprastai siejami su mokymosi procesais, kurie susiję su bendru užduočių įgyvendinimu, taip pat pastangomis išlaikyti ir plėtoti kartų santykius genealogine seka. Ši prielaida aiškinama taip: kai senas ir jaunas, pavyzdžiui, seneliai ir vaikaičiai, daro kažką kartu, tai dažnai siejama su mokymusi. Nuoroda į amžių ar priklausymą kartai taip pat svarbi įvairių formų mokymuisi. Tuo būdu paprastai į žaidimą gali įsitraukti trečiasis veiksnys, t.y., materialinio, socialinio ir kultūros paveldo perdavimas, priėmimas ir plėtojimas. Tai yra specifiniai socializacijos procesai.

11.16 *Generatyvinė socializacija gali būti apibrėžiama kaip socialinio tapatumo aspektų vystymas kartų tarpusavio mokymosi metu ir jų bendro ekonominio, socialinio ir kultūrinio paveldo kritinis apsvaistymas.*

11.17 Demografijoje generatyvumo sąvoka dažnai vartojama kaip generatyvios elgsenos sinonimas. Psichologijoje ją įdiegė E. Eriksonas, aiškindamas tai kaip vyresnės kartos pasirengimą rūpintis jaunesniais. Mes siūlome išsamesnį požiūrį, pagrįstą trimis žingsniais:

- *Pirmajame* apibendrinime generatyvumo sąvoka gali būti susieta su idėja, kad žmonės turi gebėjimą į savo mintis ir veiksmus įtraukti vėliau gimsiančių kartų egzistavimą. Jie yra pajėgūs didele dalimi kontroliuoti savo generatyvinę elgseną. Dauguma jų gali priimti sprendimą “už” ar “prieš” tėvystę.
- *Antra*, žmonės turi gebėjimą apsvarstyti būsimų kartų gerovę ir atitinkamai veikti. Tai gali būti postuluojuama kaip pareiga ir atsakomybė asmeniui bei socialiniams institutams.
- *Trečias* apibendrinimas, neseniai iškilęs diskusijose, akcentuoja patirtį ar įžvalgą, kad jaunesnioji karta taip pat gali individualiai ir kolektyviai plėtoti supratimą apie vyresniosios kartos gerovę.

11.18 Atitinkamai siūlome tokį apibrėžimą: *generatyvumas reiškia žmogaus gebėjimą individualiai ir kolektyviai įsisąmoninti kartų tarpusavio priklausomybę, gebėti ir turėti poreikį apmąstyti tai savo veiksmuose*. Tame slypi ypatingi gebėjimai suteikti reikšmę individualiam ir bendruomeniniam-visuomeniniam gyvenimui.

Kartų santykių dimensijos

Pagrindinis apibrėžimas

11.19 *Socialiniai santykiai tarp dviejų ir daugiau kartų, kaip ir tarp tos pačios kartos atstovų, formuojami priklausymo kartai supratimo bei iš jo kylančių bendrumų ir skirtumų (santykių tarp skirtingų kartų ir tos pačios kartos atstovų).*

11.20 Kartų santykiai pasireiškia orientuojantis, darant įtaką, mainantis ir mokantis – procesuose, kurie yra abipusiai ir refleksyvūs. Be kita ko, kartų santykių struktūra ir dinamika priklauso nuo institucinių užduočių (užtikrinti pragyvenimą, prižiūrėti, auklėti). Tuo pat metu svarbu palaikyti ir plėtoti pačius santykius.

11.21 Mūsų apibrėžimas pagrįstas socialinių santykių (individualių ar kolektyvinių) apibūdiniu kaip sąveikų, kurios yra ne vienkartinės, o nuolat nukreipiamos viena į kitą ir tokiu būdu “įreminamos”. Daugeliu atvejų tuos rėmus nuo pat pradžių nustato užduotys, kurios turi būti atliktos drauge, arba socialiniai vaidmenys, kuriais sąveikaujama. Labiausiai mus domina santykiai tarp viena po kitos sekančių kartų.

11.22 Atskyrus teorinę ir empirinę analizę, be kita ko, keliamas klausimas, ar gali būti nustatyta kartų santykių konstravimo “socialinė logika”. Kokių mastu pritaikomos bendrosios mainų, abipusės sąveikos taisyklės? Ar tai būtų kitas kartų santykiams būdingas skiriamasis bruožas?

11.23 Šiame kontekste svarbus yra atpildo/atsakomosios paslaugos atidėjimas arba perkėlimas būsimų kartų atstovams. Kaip šios taisyklės pasireiškia duomenyse apie vienos kartos įvairių

rūšių gėrybių perdavimą kitai? Koks yra santykis tarp privačių ir viešųjų perdavimų? Trys sąvokos, t.y., kartų konfliktas, kartų solidarumas ir kartų dvilypumas, suteikia aiškias nuorodas šių klausimų nagrinėjimui.

Kartų konfliktas

11.24 *Kartų konflikto sąvoka grindžiama įsitikinimu, kad dinamiškas skirtumas tarp kartų neišvengiamai provokuoja konfliktus.*

11.25 Tradicinėje ir populiariojoje literatūroje yra paplitęs įsitikinimas, kad konfliktai tarp jaunų ir senų žmonių yra daugiau ar mažiau būdingi šių santykių (socialinei) prigimčiai. Būde, kaip jie leidžiami ir išsprendžiami, įžvelgiama paskata sisteminei visuomenės raidai. Galios santykiai šeimoje ir giminystės tinkluose vertinami kaip „natūralus“ išeities taškas. Pastaruoju metu konfliktai tarp jaunų ir senų žmonių aptariami visuomenės išteklių paskirstymo ir dalyvavimo gerovės valstybės institucijose atžvilgiu.

Kartų solidarumas

11.26 *Kartų solidarumas gali būti apibūdintas kaip besąlygiško pasitikėjimo išraiška tarp tos pačios arba skirtingų kartų atstovų.*

11.27 Kartų solidarumo sąvoka pirmiausia tapo populiari, atliekant mokslinius senėjimo ir kartų santykių tyrimus Jungtinėse Amerikos Valstijose, iš dalies kaip atsakas į šeimos kaip izoliuoto branduolio sampratą, į šeimos ir giminystės ryšių nykimą apskritai ir vienpusišką paramos senatvėje poreikio sampratą. Dažniausiai nurodomas Bengtson/Roberts (Bengtsono/Robertso) (Intergenerational solidarity in aging families. Journal of Marriage and Family, 1991: 856–870) kartų solidarumo modelis, kuriame išskiriami šeši matmenys: (1) bendravimo solidarumas (sąveikų dažnis ir būdai), (2) emocinis solidarumas (abipusių jausmų tipai, stiprumas ir grįžtamumo laipsnis), (3) sutarimo solidarumas (sutarimo dėl požiūrių, vertybių ir įsitikinimų laipsnis), (4) funkcinis solidarumas (abipusės paramos būdas ir apimtis), (5) normatyvinis solidarumas (įsipareigojimų šeimos vaidmenims ir pareigoms stiprumas) ir (6) struktūrinis solidarumas (galimybių skleistis kartų santykiams struktūra, pavyzdžiui, šeimos dydis ar erdvinis artumas tarp jos narių).

11.28 Būtina pažymėti, kad ši solidarumo sąvoka yra susijusi tik su kartų santykiais šeimos kontekste. Konceptijos kritikai teigia, kad žmonės gali būti priversti suteikti, priimti paramą ar dalyvauti bendroje veikloje arba daryti tai nenoriai. Be to, čia slypi kartų santykių norminio idealizavimo pavojus. Todėl siūloma į pateiktą tipologiją įžvelgti kaip į bandymą nustatyti kartų santykių matmenis. Tačiau apibendrinimas visuomenės lygmeniu būtų problemiškas. Apskritai daugialypė solidarumo koncepcija remiasi bendru įsitikinimu, kad kartų santykių svarba pirmiausia nusakoma, atsižvelgiant į jų indėlį į bendrą socialinę sanglaudą. Tokiu būdu ignoruojami kartų santykių vidinės dinamikos esminiai aspektai. Kaip ir juos formuojančios socialinės sąlygos lieka nepakankamai įvertintos. Tai atsiskleidžia ir renkant, apdorojant, ir analizuojant empirinius duomenis.

Kartų dvilypumas

11.29 Kartų dvilypumo koncepcija remiasi tuo, kad mikro-socialiniai ir makro-socialiniai kartų santykiai gali tuo pačiu metu išreikšti prieštaraujančius ir solidarius požyrius ir elgsenas, tokius, kaip meilę ir neapykantą, savarankiškumą ir priklausomybę, artumą ir atstumą. Kartų dvilypumo šaknys slypi viena laikės vienybės ir skirtingumo suvokime. Mes siūlome tokį apibrėžimą:

11.30 *Bendroja prasme dvilypumo sąvoka reiškia svyravimo (“virpėjimo”) patirtį tarp jausmų, mąstymo būdų, norų ar socialinių struktūrų kraštutinių priešybių, ieškant socialinių santykių, faktų ir tekstų prasmų, kurios yra svarbios savasties aspektams ir socialiniam veiksmui.*

11.31 Dvilypumo koncepcija kilusi iš psichoterapijos ir iš G. Simmel (G. Zimelio) individualumo ir socialumo sampratos. Būtina pabrėžti, kad mokslinė dvilypumo samprata (priešingai kasdienei sampratai) savaime neturi neigiamos konotacijos – tad dvilypumo potyriai ir bandymai su jais tvarkytis gali būti vertinami kaip iššūčiai santykių palaikymui. Tai gali būti daroma socialine prasme kūrybiškai ir naujoviškai. Asmeninė įtaka, galia ir valdžia taip pat gali būti svarbi. Atitinkamai galima išskirti kelis būdus tvarkytis su dvilypumu, pavyzdžiui, “solidarizavimąsi”, “emancipaciją”, “pasitraukimą” ir “konfliktą”.

11.32 Pati kartų sąvokos etimologija siejasi su įtampa tarp tęstinumo ir inovacijų. Tokios įtampos yra ir rezultatas viena laikiško intymumo ir atstumo, būdingo daugeliui kartų santykių.

11.33 *Bendra euristinė hipotezė gali būti postuluo jama taip: dėl struktūrinių priežasčių – būtent intymumo ir principinio neskubumo – kartų santykiai nurodo didelį potencialą dvilypumo patyrimui. Tačiau jie “yra” ne visada ir ne kiekvienu atveju dvilypiai.*

Kartų santykiai ir socialinės struktūros

11.34 Kartų tapatumo priskyrimas sąlygojamas demografinių, socialinių ir kultūrinių struktūrų. Pastarosios formuoja konkrečius kartų santykius tarp individų, grupių, organizacijų ir kitų socialinių institutų. Šios *struktūrinės* sąlygos gali būti apibūdinamos kaip *kartų santykiai* (“*Generationenverhältnisse*”).

11.35 Šis apibrėžimas skiriasi nuo tų, kurie kalba tik apie “santykius” (“*Beziehungen*”) kaip mikro-socialines sąveikas ir “(visuomeninius) santykius” (“*Verhältnisse*”) kaip makro-socialines sąlygas. Būtina turėti omenyje, kad tarp makro-socialinių darinių taip pat gali būti (abstraktūs) santykiai, kurie pasireiškia konkrečiomis sąveikomis tarp jų atstovų/narių. Kartų sąvoka yra tinkama tarpininkauti mikro ir makro sistemų sugretinimui. Pagrindą tam galime rasti ir K. Mannheim (K. Manheimo) pasiūlytame konceptualia me modelyje: “kartos statusas – kartų tarpusavio priklausomybė – kartų vienovė”.

11.36 Demografiniu požyriu, gimimo kohortos yra svarbiausi struktūriniai vienetai. Gimimo kohorta apibrėžiama kaip *visuma individų, kurie gimę per tam tikrą laikotarpį. Organizacijos atveju kohorta yra visuma individų, kurie tapo jos nariais per tam tikrą laikotarpį.*

11.37 Remiantis anksčiau pasiūlytu kartų apibrėžimu, gimimo kohortos tampa kartomis, kai jų atstovai arba kiti tą gimimo laiką, amžių ar datą, kada tapo organizacijos nariais, siedami su bet kokios rūšies biografine ir istorine patirtimi, laiko svarbia jų tapatumui ir veiksams.

11.38 Struktūrinių santykių analizė ir dinamika tarp skirtingų kartų atstovų gali būti skiriama ir *laiko* atžvilgiu. Viena vertus, yra kartos, gyvenančios tuo pačiu metu (*sinchroniškos*), kita vertus, yra gyvenančios skirtingu laiku (*diachroniškos*), taip pat yra tarpusavio priklausomybės tarp sinchroninių ir diachroninių kartų patirčių.

11.39 Kartos formuoja sudėtingą tarpusavyje persipynusių socialinio laiko struktūrų ir santykių sistemą. Jas galima stebėti daugybiniuose individų priklausymuose kartoms ir santykiuose tarp kartų. Jos gali pasiekti kulminaciją dvilypiškumo patyrimu, jeigu apima priešingų galimybių refleksijos fazę. Prie to prisideda nukreipimas į praeities kartų seką, kaip ir jų išplėtimas į ateitį. Kartų ir kartų santykių laiko dimensijų analizė yra vis dar menkai ištirtinėta ir atitinkamai daug žadanti teorijos ir tyrimų sritis.

Kartų tvarkos ir politikos elementai

11.40 Atsižvelgiant į tai, kad žmonių jaunoji karta ilgą laiką priklauso nuo “vyresnių”, kaip ir seni žmonės priklauso nuo “jaunesnių” priežiūros, kartų santykių organizavimas tam tikra prasme tampa “*žmogaus prigimtine sociokultūrinė užduotis*”, reikalaujanti taisyklių ir reglamentavimo. Tai yra šių užduočių ir derybų dėl įvairovės ir įtakos supratimo išraiškos. Pavyzdžiui, sąvokos tėvų “valdžia” keitimas į tėvų “priežiūra” atskleidžia istorinę kartų tvarkos kaitą.

11.41 Terminas “*santykių logika*” apibūdina nusistovėjusias socialinių santykių organizavimo formas, jų institucinį įtvirtinimą ekonominės ir politinės galios santykiuose bei jų pagrindimą tradicijomis, papročiais ir normomis. Šios taisyklės, įtvirtintos socialinėse struktūrose, nurodo kartų tvarką.

Pagrindinis apibrėžimas

11.42 Kartų tvarka yra visuma visuomenėje ir jos atskirose srityse – tradicijose, papročiuose ir teisėje – esančių taisyklių, formuojančių kartų santykius. Ji išreiškiama teisėje ir socialinių santykių logikos formose, kurios savo ruožtu yra esamų galios ir valdžios santykių išraiška.

Karta ir lytis

11.43 Karta ir lytis yra analitiškai ir empiriškai glaudžiai susijusios. Abi šios kategorijos apeliuoja į biologinius faktus, kurie reikalauja socialinės, politinės ir kultūrinės organizacijos. Generatyvumas iš esmės priklauso nuo lyčių santykių. Istorinėje perspektyvoje išaiškėja, kad kuriant kartų sąvoką dominavo vyriškumas. Tai atsispindi teisės aktuose, taip pat asimetriškame (kasdienių) užduočių paskirstyme. Tokiu būdu lyčių vaidmenų postuluojamų ir realių pokyčių dinamika per pastaruosius kelis dešimtmečius yra glaudžiai susijusi su kartų santykių tvarka. Taikliausiais to pavyzdys yra rūpinimosi (“caring”) užduočių paskirstymas tarp lyčių.

11.44 Teisingumo idėja apima tiek socialinę normą, tiek individualią dorybę. Tai galioja ir kartų santykių organizavimo atveju. Šia prasme teisingumo samprata yra svarbi tiek mikro-socialiniu (pavyzdžiui, ugdymo kasdienybėje), tiek makro-socialiniu (pavyzdžiui, skirstant visuomenės išteklius) požiūriu. Remiantis Aristotelio pasiūlymais, kurie yra kelrodžiai iki pat mūsų dienų, galime išskirti dvi skirtingas teisingumo dimensijas.

– Pirmoji yra *procedūrinis teisingumas*. Jis reikalauja, kad visuomeninės santvarkos taisyklės būtų taikomos visiems nariams sąžiningai ir šia prasme vienodai, o taip pat ir kartų santykiams.

– Antrasis aspektas siejamas su *turiniu*.

11.45 Čia *mainų teisingumas* postuluoja, kad turėtų būti siekiama lygybės dalyvių veiksmų atžvilgiu. Politologinėje ir ekonominėje literatūroje tai dar vadinama *veiklos teisingumu*. Be to, *paskirstymo teisingumas* susijęs su asmens pozicija valstybės atžvilgiu, su jo „verte“ ar nuopelnais valstybei. Dar kitaip tai vadinama *poreikiais grįstu teisingumu*.

11.46 Pastaruoju metu galime stebėti pragmatišką filosofinių-etinių diskursų pokytį. Iš esmės jis orientuotas į veiksmus socialiniuose kontekstuose, kurie veda į dalyvavimo arba įtraukties teisingumo postulavimą.

11.47 Pritaikius kartų santykiams, tai reiškia: tėvai parūpina savo vaikams materialius ir nematerialius naudingus išteklius, kurie „grąžinami“, jei iš viso, ne iš karto, o dažnai ir ne visa apimtimi. Taigi, tai ne vien tik mainų teisingumas. Vis dėlto svarbu atsižvelgti į skirtingus vaikų ir tėvų poreikius. Abi teisingumo formos gali būti svarbus supratimas, kad tai, ką vaikai yra gavę iš tėvų, dažnai kaip materialų arba nematerialų paveldą, jie perduoda savo vaikams. Tuo pačiu metu gali būti reikalaujama, kad naudingi ištekliai, kurie buvo parūpinti šeimose ir per jas siekiant visuomenės gerovės ir žmogiškojo kapitalo, būtų pripažįstami visuomenės, pavyzdžiui, įtvirtinant pensijų draudimą.

11.48 Be to, teisingumo sampratos yra svarbios santykiams tarp kartų, kurios gyvena dabar ir ateityje, pavyzdžiui, atsižvelgiant į gamtos išteklių naudojimą, valstybės skolos dydį ir kultūros paveldo pripažinimą. Siekdami atskleisti teisingumo tarp kartų daugialypį pobūdį, siūlome normatyvinį kartų politikos apibūdinimą, kuris orientuotas į bendruosius *žmogaus teisių* postulatus ir tuo pačiu atkreipia dėmesį į kartų tarpusavio priklausomybę bei nurodo su tuo susijusius įsipareigojimus.

11.49 Vis dėlto teisingumo koncepcijos atlieka svarbų vaidmenį ir kasdieniame gyvenime. Be kita ko, jos susijusios su įsitikinimais apie teisingumą ir nešališkumą. Svarbus kriterijus yra santykis tarp lygybės ir nelygybės, kaip tai yra išreikšta bendrai paplitusiame posakyje, kad teisingumas reikalauja su lygiu elgtis lygiai, o su nelygiu – nelygiai.

11.50 Teisingumo sampratose yra svarbus praeities (pvz., įsigyto turto), dabarties (jo dabartinio naudojimo ir didinimo), kaip ir ateities (turto perdavimo) suvokimas. Atitinkamai kartų tei-

singumo klausimas – lygiagrečiai didėjančiam susidomėjimui kartų klausimais – sulaukia didelio dėmesio. Kartų teisingumas, be to, dar yra svarbus politinių iniciatyvų siekis. Šios iniciatyvos dažnai remiasi filosofiniais ir politiniais traktatais, kurie beveik išimtinai suvokia kartas kaip visuomenės kolektyvus (ir dažnai tik amžiaus kohortų prasme).

11.51 Be to, iškyla labai svarbus klausimas apie *kartų teisingumo* laiko dimensijų atskyrimą: *sutampančio laiko (intra-temporal)* ir *skirtingo laiko (inter-temporal)*. Pirma, tai reiškia santykį tarp kartų (arba amžiaus grupių), gyvenančių tuo pat metu, ir, antra, santykį tarp šiuo metu gyvų kartų ir ateities kartų. Šioje vietoje diskutuojama, kaip toli į ateitį turėtume galvoti ir ar dabar gyvenančios kartos galėtų sumažinti savo įsipareigojimus tolimai ateičiai. Be to, daug dėmesio skiriama problemai, kaip turėtų būti suprantamas santykis tarp dabartinių ir būsimų kartų, kurių egzistavimas tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso nuo dabar gyvenančios kartos generatyvinių sprendimų. Siūloma praplėsti perspektyvą, įtraukiant mažiausiai trijų kartų seką (Laslett (Laslettas): „trišalė kartų sutartis“).

Kartų sutartis

11.52 Kartų sutartis yra metaforinis viešos einamojo finansavimo („pay-as-you-go“) pensijų sistemos apibūdinimas, pagal kurį šiuo metu dirbančioji karta apmoka pensininkų kartos pensijų išmokas per savo įmokas pensiniam draudimui. Šiuo metu taikoma kartų gerovės valstybės koncepcija. Susidurdama su demografiniais pokyčiais, esama viešoji einamojo finansavimo („pay-as-you-go“) pensijų sistema patiria iššūkius, kurie skatina debatus apie tolesnį teisingumo tarp kartų tvarumą.

Žmogiškas gebėjimas („Humanvermögen“)

11.53 Žmogiškųjų gebėjimų plėtojimas apima gyvenimo kompetencijų perdavimą ir kūrimą, t.y., bendrus įgūdžius pačiam susiorientuoti pasaulyje ir sąveikauti su kitais individais. Sąvoka *gyvybinis gebėjimas (vital capacity)* pasirodo esanti tinkamiausia sąvoka tam pažymėti. Kita reikšmė remiasi žiniomis ir įgūdžiais, įgalinančiais individus dirbti, t.y., *gebėjimas dirbti* plačiąja žodžio prasme. Abi reikšmės sudaro sąlygas bet kokiai ekonominei, socialinei ir kultūrinei sąveikai visuomenėje. Vokiško žodžio „*vermögen*“ (galėti, sugebėti) dviprasmiškumas yra apgalvotas ir pageidaujamas. Sakydami, kad galime kažką padaryti, omeny galime turėti tiek materialias priemones bei įrangą, tiek gebėjimus ir žinias. Tarp šių galėjimo aspektų yra tamprus tarpusavio ryšys.

Kartų politika

11.54 Kartų politikos idėja — plačiąja šio žodžio prasme — kyla iš supratimo, jog visuomeninė kartų santykių tvarka yra būtina. Taigi gali būti skiriama numanoma (implicitinė) ir tiksli (eksplikitinė) kartų politika.

11.55 Atsižvelgdami į dabartinę visuomeninės politinės praktikos analizę, kaip *tezę* siūlome:

Kartų politika išreiškia dabartinės pastangas užtikrinti teisingumą tarp kartų – tiek valstybinių, tiek nevalstybinių institucijų, skirstančių išteklius tarp kartų. Siūlomi du apibrėžimai.

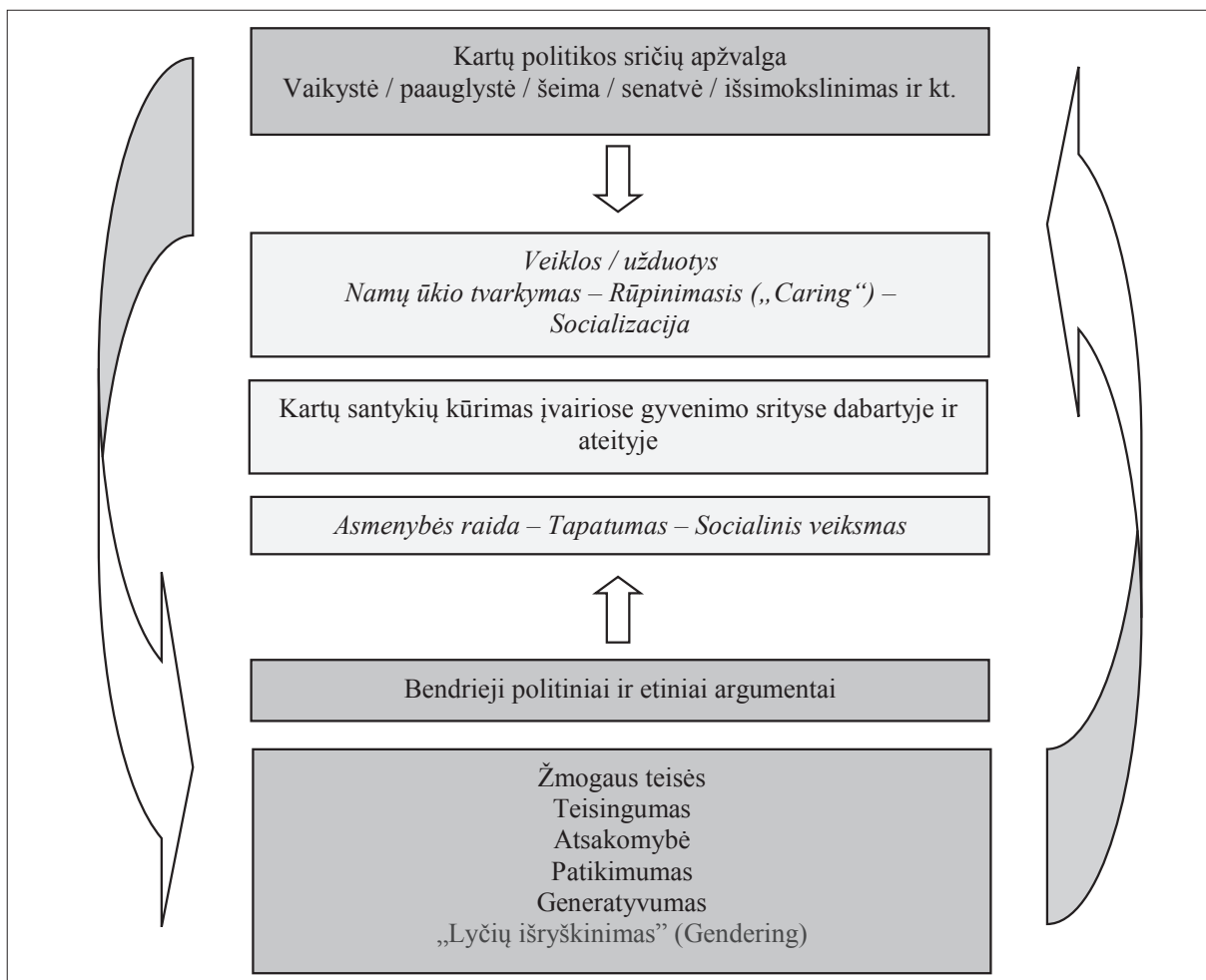
11.56 Aprašomoji kartų politika: *Kartų politika apima visas pastangas institucionalizuoti individualius ir kolektyvinius santykius tarp kartų privačioje ir viešojoje erdvėje. Be to, būtina išaiškinti, kokių mastu priemonės kitose politikos srityse yra apgalvotos ar netyčia susijusios.*

11.57 Programinė kartų politika: *Kartų politikos įgyvendinimas reiškia nustatymą socialinių sąlygų, numatančių viešų ir privačių kartų santykių kūrimą dabartyje ir ateityje tokiu būdu, kuris garantuoja, viena vertus, atsakingos ir orientuotos į bendruomenę asmenybės raidą, kita vertus, visuomenės progresą.*

11.58 Vis svarbesnė kartų politikos taikymo sritis apima projektus bendru *kartų dialogo* pavadinimu. Dviejų ar daugiau amžiaus grupių atstovai, atitinkamai priklausantys skirtingoms kartoms, įsitraukia į bendrą veiklą ir projektus, naudingus bendrabūviui. Tuo pat metu daugelį narių motyvuoja tolesnės asmeninės raidos galimybė. Remiantis prielaida, kad mokymosi procesai („generatyvinė socializacija“) yra išskirtinė kartų santykių savybė, šios veiklos gali būti vertinamos kaip edukaciniai projektai. Jos įgauna papildomą politinę svarbą, kadangi dažnai pasikliauna politinio įsitraukimo iniciatyvomis. Jei šios veiklos gauna valstybės paramą, dažniausiai ji būna papildomo pobūdžio.

Integralios kartų politikos diagrama

11.59 Ši diagrama apibendrina kartų politikos supratimą. Jos centre – sukūrimas socialinių sąlygų liberaliam, atviram kartų santykių formavimuisi. Šios sąlygos yra esminė prielaida individui vystytis ir tapti nepriklausoma bei į bendruomenę orientuota asmenybe. Tuo remiasi keli kiti socialiniai politiniai argumentai. Jie reikalauja nuolatinės refleksijos apie esamą ir trokštamą visuomenės dinamiką. Kadangi kalbama apie „visuminio asmens“ raidą, būtina apžvelgti visas tas valstybines ir nevalstybines organizacijas, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai veikia kartų santykių sanklodą socialinių struktūrų ir institucijų lygmenyje. Jos remiasi specifiniais normatyviniais argumentais, vidujai susijusiais su bendresniais argumentais (rodyklių nuorodos). Šis supratimas apima daugiau, nei vien „momentinę užduotį“. Kalbama ne apie sutarimą ir koordinavimą, bet apie aktyvų ir intensyvų bendradarbiavimą, nuolatinį žvilgsnį į bendrus, visiems rūpimus tikslus. Tai reikalauja socialiai kūrybingo santykio su tikromis įtampomis, socialine nelygybe ir interesais. Taigi atitinkamai konceptualizuota integrali kartų politika duoda svarbių impulsų bendrai visuomenės politikai.

Perspektyva

11.60 “Kartos yra išsakytos ir suskaičiuotos” (S. Weigel). Visuma faktų, kurie bendrai siejami su kartomis ir kartų santykiais, reikalauja tarpdisciplininės prieigos, kuri leidžia tuo pačiu metu susieti teoriją, praktiką ir politikos formavimą. Tai reikalauja skirtingų mokslinio tyrimo metodų ir žinių perdavimo būdų naudojimo. Pakankamai išsamus viso to aiškinimas reikalautų atskiro kompendiumo. Tačiau net ir šis bandymas rodo, kad kartų klausimai yra moksliai patrauklus ir praktiškai reikalingas veiklos baras.